

بررسی جایگاه و عملکرد بخش تعاون

اقتصاد جمهوری اسلامی ایران

در ایجاد اشتغال

محمدعلی چیت‌ساز
«قسمت دوم»

در شماره قبل، ضمن آرایه تعریف از تعاون و تعاونی، پیرامون روند تشکیل شرکت‌های تعاونی به صورت رسمی، تشکیل شرکت‌های تعاونی مصرف، تولید، اعتبار - اتحادیه بین‌المللی تعاون - تعاون و تعاونی در ایران و عملکرد بخش تعاون در ایجاد اشتغال و رفع بیکاری مطالبی عنوان شد، اینک ادامه مطالب از نظر شما می‌گذرد.

بیماران، خدمات معنوی و فرهنگی و حفاظت از محیط زیست و غیره».^(۲) به طوری که در اروپا تا سال ۱۹۹۵، ۱۵۵/۲۲۰/۷۸۴۰ نفر، از ۳۵ کشور عضو تعاونی‌ها بوده‌اند که علاوه بر خدمات‌رسانی ذکر شده، نقش مهمی را در ایجاد اشتغال و به کار گماردن تعداد زیادی از افراد بیکار در کشورهای مختلف داشته‌اند. اعضای تعاونی‌ها در کشورهای در حال توسعه (تقریباً ۲۰ درصد کل جمعیت ۱۵ تا

رسمی و غیررسمی، مراقبت‌های بهداشتی و خدمات درمانی و غیره. نتایج حاصل از بررسی‌ها نشان می‌دهد که تعاونی‌های محلی و اتحادیه‌های آنها با هم در اروپا غالباً توانسته‌اند از فرصت‌های جدید بازار سود برده و فعالیت‌هایی را در بخش‌های جدید به عهده بگیرند. از جمله: «عرضه خدمات اساسی، مراقبت بهداشتی، مراقبت از کودکان، خدمات بزرگسالان و

تعاونی‌ها به عنوان یک بازوی اقتصادی سازمان اجتماعی، شرکای کامل دولتهای مردمی و موجب عدالت اجتماعی، توزیع ثروت، حفاظت محیط زیست، تغذیه و اشتغال‌زایی هستند».^(۱) تعاونی‌ها علاوه بر تدارک فرصت‌های اشتغال و ایجاد درآمد، قادر به ارائه خدمات گوناگون اجتماعی به اعضای خود می‌باشند. برخی از اثرات اجتماعی تعاونی‌ها، عبارتند از: اشتغال‌زایی، آموزش

۶۰ سال) و «در اقتصادهای انتقالی ۳۹ درصد و در اقتصادهای پیشرفته مبتنی بر بازار ۳۳ درصد هستند».^(۳) به طور مثال، نهضت تعاونی در کشور هندوستان با بیش از ۳۲۰/۰۰۰ تعاونی از همه نوع و تحت پوشش قرار دادن متجاوز از ۱۷۰ میلیون نفر عضو، بزرگترین جنبش تعاونی در جهان است که در زمینه‌های تولید کود شیمیایی، مواد سوختی، مهندسی صنایع سنگین، کشاورزی، تولید کامپیوتر و غیره فعالیت می‌کند. برای نمونه، در این کشور بیش از ۵۵٪ تولید داخلی شکر، از طریق تعاونی‌های شکر تأمین می‌شود و حدود ۳۵۰ هزار کارگر در این بخش تولیدی جذب شده‌اند.^(۴) همچنین تعاونی‌های کشاورزی بیش‌تر از ۵۰ درصد بسیاری از کالاهای را در ایالات متحده، کانادا، اروپا، ژاپن، هندوستان، برزیل، آرژانتین و آفریقا به بازار عرضه می‌کنند و نیز تعاونی‌های کارگری برای حدود ۶۰ میلیون عضو در هندوستان، اندونزی، چین و اروپا اشتغال ایجاد می‌کند.

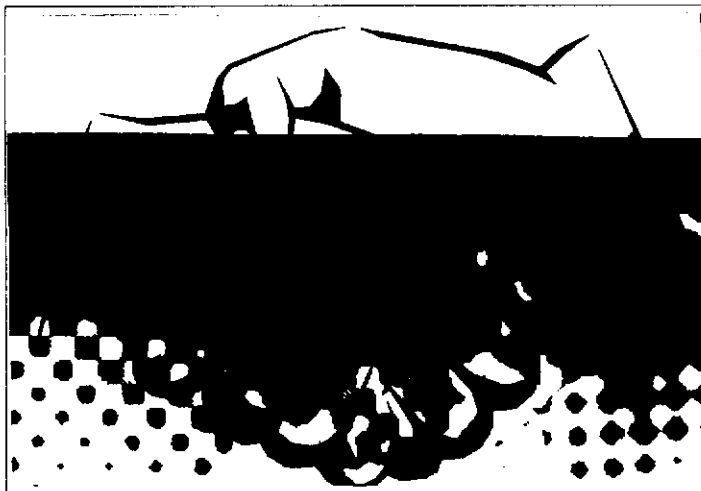
□ هر چند سهم بخش تعاون در اقتصاد ملی هنوز عددی بین ۵٪ و ۶٪ است، ولی پیش‌بینی می‌شود با روند رو به رشد فعالیت‌های تعاونی‌ها، این سهم به جایگاه واقعی خود در اقتصاد نزدیک شود.

در کشور ایران تعداد شرکتهای تعاونی تا ۲۱۷۴ ۵۷/۱۲/۲۹ شرکت با ۲/۲۹۶/۸۷۲

عضو با ۱۲۸ اتحادیه و تعداد شرکتهای تعاونی از ۵۸/۱/۱ تا ۷۰/۱۲/۲۹ (تأسیس وزارت تعاون) ۱۰۲ اتحادیه با ۲۰/۹/۱۵ تعاونی و ۵/۴۰/۱/۱۰۷ عضو می‌باشد که این آمار در پایان سال ۱۳۷۹ به ۳۹۱ اتحادیه با ۵۲/۵۰۸ تعاونی و ۹/۷۸۴/۵۹۵ عضو بالغ گردیده است.^(۵) به این معنی که تا مقطع تشکیل وزارت تعاون، شاهد رشد تقریباً ده برابر تعاونی‌ها و پس از شروع فعالیت وزارت تعاون، ۲/۵ برابر رشد متوجه تعاونی‌ها بوده است.

وزارت تعاون در سال ۱۳۷۰، گامی در جهت تحقق عدالت اجتماعی از راه فراهم آوردن زمینه‌های اشتغال و افزایش درآمد و غیره برداشته شد.

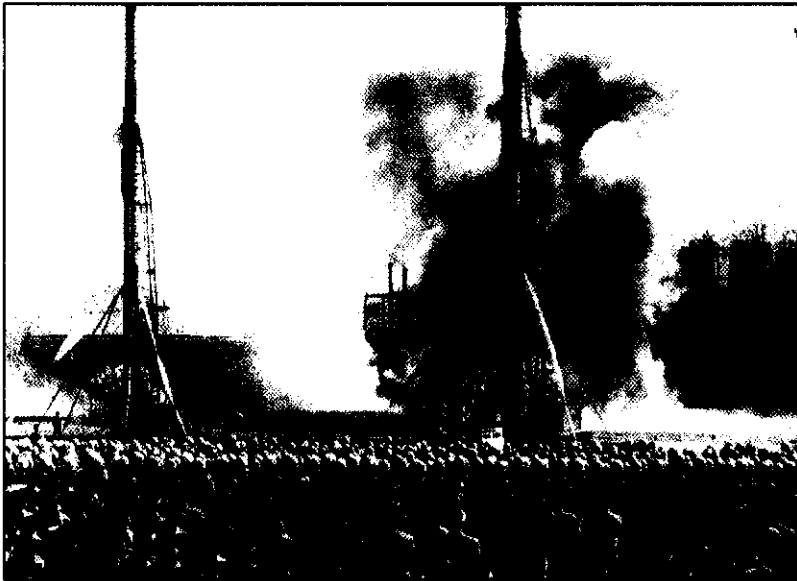
تعداد فرصتهای شغلی ایجاد شده طی سالهای ۷۱-۷۵، ۶۱/۶۲۶ نفر بوده است. «فرصتهای شغلی ایجاد شده برای تعاونی‌های مزبور ظرف سالهای ۷۴ و ۷۵، ۱۲۸/۵۵۳ نفر^(۷) و از هدف پیش‌بینی شده ۵۲ درصد جلوتر بوده است».

بررسی فعالیت‌های انجام شده در زیر چتر قانون اشتغال بیکاران در شکل تعاونی از زمان آغاز این فعالیت تا پایان خردادماه سال ۶۳ نشان می‌دهد که «۴۳۷۶ تعاونی ایجاد شده و در مجموع این تعاونی‌ها، تعداد اعضای راکه امکان کار یافته‌اند، حدود ۳۰۷ هزار نفر بوده‌اند که از کل اشتغال کشور در سال ۶۵ رقمی حدود ۲ درصد را تشکیل می‌داد. در زمان مزبور از کل تعاونی‌های ایجاد شده ۱۲۷۶ تعاونی غیرفعال بوده‌اند».^(۶) با تصویب قانون بخش تعاون و تشکیل

آمارهای مزبور نشانگر گسترش دامنه عملیات و فعالیت بخش تعاونی و توجه خاص به این بخش است، به طوری که در برنامه دوم توسعه، ۲۹۲/۰۵۷ شغل جدید از طریق تعاونی‌ها ایجاد شده است.

در حال حاضر، کشور ایران در حدود ۶۳ میلیون نفر جمعیت دارد و از این تعداد، ۷۰ درصد جمعیت در گروه سنی کمتر از ۳۰ سال و ۴۰ درصد جمعیت در گروه سنی کمتر از ۱۵ سال قرار دارند. این آمار با نرخ بیکاری بیش از ۱۳ درصد، تراز نیروی انسانی و اشتغال در

کشور غیر متوازن است. لذا سیاست بسط عدالت اجتماعی همراه با رشد و توسعه، در سومین برنامه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور (۸۳-۷۹) مدنظر قرار گرفته است.

اشتغال بخش

تعاون اشتغالی پایدار

است و کسی که در این بخش شاغل می‌شود اشتغال او مزدگیری نیست، بلکه خودش تولیدکننده فرصت شغلی است و در آن فرصت شغلی قرار گرفته و از محصول تولیدیش بهره‌مند می‌گردد.

آمار فعالیتهای شرکتهای تعاونی و طرحهایی در قالب تعاونی در سالهای ۷۹، بیانگر این موضوع است که بخش تعاون در زمینه اشتغال به موفقیتهایی دست یافته است.

به عنوان مثال، ایجاد ۴۶۰۰ فرصت شغلی در قالب ۱۲۰ طرح تعاونی در سال ۷۹ در سطح استان آذربایجان غربی و ایجاد ۷۶۴ فرصت شغلی در قالب ۷۸ طرح تعاونی در استان چهارمحال بختیاری از موفقیتهای این بخش می‌باشد. در قانون بودجه سال ۱۳۸۰ و در تبصره سه، رقم ۴۸۰ میلیارد تومان برای ایجاد اشتغال پیش‌بینی شده است که ۵۰٪ آن سهم تعاونی است. همچنین تعاونی‌ها از تبصره ۲۹ قانون بودجه، که شامل ۴۷۰ میلیارد تومان است، بدون هیچ محدودیت می‌توانند استفاده کنند. هرچند سهم بخش تعاون در اقتصاد ملی هنوز عددی بین ۵٪ و ۶٪ است، ولی پیش‌بینی می‌شود با روند رو به

«بر برنامه سوم توسعه، بخش تعاون ایران در قالب گزینه‌ها، ایجاد ۱۰۶۵ هزار فرصت شغلی جدید را هدف قرار داده است. در حال حاضر بیش از ۶۶ هزار شرکت تعاونی در کشور به ثبت رسیده و بیش از ۱۵ میلیون نفر، یعنی ۲۵ درصد از مردم ایران عضو تعاونی‌ها بوده و از این طریق تاکنون ۱۴۰۰ هزار فرصت شغلی ایجاد شده است. تعاونی‌هایی که در سالهای اخیر به ثبت رسیده و یا شروع به فعالیت نموده‌اند، به طور عمده جو گروه، جوانان و مردم کم درآمد را شامل می‌شوند که ایجاد اشتغال و کاهش فقر و محرومیت از جمله اهداف آنهاست.» (۸)

رشد فعالیت‌های تعاونی‌ها، این سهم به جایگاه واقعی خود در اقتصاد نزدیک شود.

□ تا مقطع تشکیل وزارت تعاون، شاهد رشد تقریباً ده برابر تعاونی‌ها و پس از شروع فعالیت وزارت تعاون ۲/۵ برابر رشد متوجه تعاونی‌ها بوده است.

نتیجه‌گیری

قرن بیستم شاهد انتظارات رو به افزایش درباره دموکراسی و آزادی و فرار از جنگ و گرسنگی بوده است. پیشرفت فنی، استانداردهای زندگی را بهبود بخشیده، ولی اثرات نامطلوبی نظیر توزیع نامتعادل درآمد،

بیکاری و غیره را در بر داشته است. اینک تعاونی‌ها و ارزشهای آن وسیله‌ای مطلوب برای رفع نیازهای مرتبط با تغییرات عمده اجتماعی و اقتصادی محسوب می‌شود، تعاونی‌ها به‌عنوان یک سازمان، مردم را با طیف وسیعی از مهارت‌ها و قابلیت‌ها به کار می‌گیرند. کارگران غیرماهر مزارع و کارخانه‌ها، کارگران ماهر و فنی، مدیران و غیره در کشورهای در حال توسعه، شاخه اصلی اقتصاد را بخش کشاورزی تشکیل می‌دهد، یعنی تولید و سهم غالب عرضه محل اشتغال منبع درآمد روستاییان در درجه نخست از این بخش تأمین می‌شود. لذا اولین شاخه‌ای که باید در کشور ما نیز در این بخش، مدنظر قرار دهد، بخش کشاورزی است و سایر بخشها در مرتبه بعدی قرار دارند. اشتغال بخش تعاون اشتغالی پایدار است و کسی که در این بخش شاغل می‌شود اشتغال او مزدبگیری نیست، بلکه خودش

تولیدکننده فرصت شغلی است و در آن فرصت شغلی قرار گرفته و از محصول تولیدیش بهره‌مند می‌گردد. به هر حال، یکی از نهادهایی که در امر تأمین اشتغال مؤثر تلقی می‌شود، تعاونی است. اما ارزیابی این تأثیر بدون توجه به واقعیات امری است که برنامه‌ریزی در این زمینه را دچار اختلال می‌کند. بنابراین، توجه به امر اشتغال تعاونی‌ها باید متکی بر واقع‌گرایی بوده باشد. مشاغل و ارکان تعاونی‌ها عبارتند از:

۱- اعضای تعاونی‌ها.

۲- هیأت مدیره.

۳- مدیر عامل.

۴- کارکنان شامل حسابداران، انبارداران و غیره.

ش- افرادی که ممکن است عضو یا غیرعضو تعاونی باشند، اما به عنوان نیروی کار در تعاونی تولیدی شاغل باشند و از آنها حقوق بگیرند. لذا برای این که یک شرکت

تعاونی کارآمد داشته باشیم و به اهدافی نظیر اشتغال‌زایی نزدیک بشویم باید به این مسایل توجه نماییم:

۱- اعضاء تعاونی‌های تولید را کسانی تشکیل می‌دهند که اکثر یا همه آنها دارای استطاعت مالی نمی‌باشند، لذا تأمین بودجه از طریق کمک و پرداخت وام‌های کم بهره و درازمدت لازم و ضروری است.

۲- رمز توسعه تعاونی‌ها و کمک اساسی آنها به ایجاد اشتغال و محو فقر، به توسعه منابع انسانی مربوط است. بنابراین بالا بردن آگاهی‌های مردم در گرایش به عضویت در تعاونی‌ها و دانایی آن‌ها به اهداف واقعی تعاونی و بالا بردن آگاهی‌های اعضای تعاونی‌ها و در درجه اول هیأت مدیره و مدیرعامل، یعنی مدیریت صحیح، اهداف این بخش تقریباً هرچه بیشتر تحقق خواهد پیوست.

پی‌نوشت‌ها و منابع:

- ۱- طالب، مهدی، اصول و اندیشه‌های تعاونی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۶، چاپ اول، ص ۲۴ و ۲۵.
- ۲- گزارش کار اتحادیه بین‌المللی تعاون، پیشین، ص ۹۲.
- ۳- همان، ص ۶۲.
- ۴- پراکاش، دامان. اهداف اجتماعی تعاونی‌ها، ترجمه معصومه رضایی، بی‌جا، انتشارات: اسکاد، چاپ اول، ۱۳۷۷، ص ۲۰.
- ۵- رمضانی، محمدرضا. تعاون، پیشین، ص ۱۶.
- ۶- وزارت تعاون، تعاون، زن، اشتغال، تهران، مؤسسه چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، چاپ اول، ۱۳۷۵، ص ۵۵.
- ۷- وزارت تعاون، ره‌آورد، تهران، نشر وزارت تعاون، ۱۳۷۶، چاپ اول، ص ۸۲.
- ۸- حاجی، مرتضی. (سخنرانی وزیر تعاون، اجلاس مشورتی تعاون کشورهای آسیا و اقیانوسیه، تیرماه ۱۳۸۰- تهران).